

## ŽEMAIČIŲ SAPNAI: TEKSTŲ FOLKLORIŠKUMAS IR KONTEKSTŲ REIKŠMĖ

VITA IVANAUSKAITĖ

*Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas*

Straipsnio objektas – sapnų naratyvai, užrašyti 2001–2007 m. įvairiose Žemaitijos vietovėse vykusiose folkloro ekspedicijose.

Darbo tikslai – aptarti būdingiausias sapnų kaip folklorinių naratyvų bruožus; akcentuoti individualios patirties, kolektyvinio prado ir kontekstų įtaką sapnų pasakojimų tradicijai; glaustai paanalizuoti dažniausius tyrime reprezentuojamų sapnų motyvus ir įvaizdžius.

Tyrimo metodai – aprašomasis, interpretacinis, lyginamasis.

Žodžiai raktai: sapnas, pasakojimas, kontekstas.

### Vietoj įvado

Pradedant straipsnį, matyt, derėtų pažymėti, kad gal kiek pretenzingai, ypač turint omenyje pačios autorės žemaitiškas šaknis, nuskambanti pavadinimo pradžia *žemaičių sapnai* šiuo atveju neatspindi kokio nors išskirtinio, žemaičių tradicinei bendruomenei būdingo sapnų repertuaro, o tik apibrėžia ir akcentuoja darbe aptariamą oneirinės medžiagos regioninę priklausomybę. Kitaip tariant, jokia būdu (bent jau šiame tekste) nesūčiau vis dažniau į folkloristų akiratį patenkančių sapnų skirstyti į dzūkiškus, žemaitiškus ir t. t. kokiu nors kitu, o ne išimtinai teritoriniu pagrindu.

Turbūt ne vienam tyrinėtojiui, ekspedicijų metu renkančiam folkloro, kalbos, etnografinę ir kitokią tradicinės kultūros informaciją, pažįstama situacija, kai netikėtai pajuntame, kaip čia pat, bendraujant su pateikėjais, būnant jų gyvenamojoje aplinkoje, keičiasi mūsų iš anksto nusistatytos interesų kryptys, kaip, atrodytų, pati žmonių pateikiama kūryba nukreipia mus kartais patiems netikėta domėjimosi linkme. Kaip tik tokią interesų kaitą teko patirti paskutinėse keliose folkloro ekspedicijose, kurios visos vyko Žemaitijoje. Iki tol aktyviau besidarbavus užrašinėjant liaudies dainas ir kai kuriuos kitus klasikinius folkloro žanrus, nemažu atradimu tapo vis dažnesnis susidūrimas su senųjų žemaičių pasakojamais sapnais, į kuriuos neįsiklausyti būdavo tiesiog neįmanoma. O ir kiek vėliau, kai jau ėmiausi

kryptingesnio sapnų naratyvų fiksavimo, būdavau maloniai nustebinta pateikėjų palankumo ir didelio noro pasipasakoti sapnus, išsamiai nušviesti jų kontekstus, įtikinti klausytoją šių pasakojimų autentiškumu. Labiausiai dėmesį patraukdavo pasakojamų sapnų baigtumas, nuoseklus ir vaizdingas, tradicinėmis naratyvų formulėmis užpildytas pateikėjų kalbėjimas, pagarbus santykis su sapnuose regėtais vaizdiniais ir tai, kad dauguma sapnų, kuriuos Žemaitijoje aplankyti žmonės pasakodavo, buvo sapnuoti seniai, dešimtmečius išnešioti atmintyje, ne kartą pasitikrinti ir permąstyti vis kituose asmeninių gyvenimų kontekstuose, susieti su lemtingais biografiniais momentais.

Taigi reikia prisipažinti, kad bemaž visa ekspedicijose sukaupta ir straipsnyje aptariama sapnų medžiaga yra ne tiek iš anksto metodologiškai lauko tyrimams pasirengto ir kryptingai vykdyto darbo rezultatas, kiek pačių senosios kartos žemaičių pasiūlyta jų kultūros dalis, nejučia, bet labai užtikrintai tapusi autorei svarbi tiek profesinėje veikloje, tiek asmeniniame gyvenime.

Šiame darbe bus apibendrinama ir aktualesnėmis teorinėmis išvalgomis pagrįdžiama 2001–2007 m. Laukuvos (Šilalės r.), Salantų (Kretingos r.), Žarėnų (Telšių r.), Vieکشnių, Židikų (Mažeikių r.) ir Ylakių (Skuodo r.) miesteliuose bei jų seniūnijoms priklausančiuose kaimuose surinkta oneirinė medžiaga<sup>1</sup>. Bendra jos apimtis – maždaug septyniasdešimt įvairaus dydžio, turinio ir struktūros sapnų tekstų. Dauguma jų – išsamūs sapnų pasakojimai, turintys informatyvius kontekstus, kurie dažnai tampa natūralia pasakojamo sapno dalimi. Atskirai verta paminėti tekstus, kuriuos būtų galima pavadinti pasakojimais *apie* sapnus<sup>2</sup>. Tai – su konkrečiais sapnais tiesiogiai nesusiję, bendresnio pobūdžio pateikėjų pamąstymai apie būtinybę tikėti sapnais, juos aiškintis ar – atvirksčiai – nepasitikėjimo sapnais ir jų interpretavimais akcentavimas. Pagrindinis dėmesys straipsnyje skiriamas sapnui kaip naratyvui, o ne liaudiškojo sapnininko klausimams, t. y. su papročių, tikėjimų bei prietarų sfera glaudžiai susijusiems trumpiems sapnų vaizdinių ir simbolių aiškinimams. Norėtuši pasidalyti kai kuriomis aktualesnėmis išvalgomis apie sapnus kaip gana problemiškus ir labai specifinius folklorinius pasakojimus, išskirti ir glaustai aptarti būdingiausius minėtų ekspedicijų metu užrašytų sapnų motyvus ir jų sąsajas su bendru pateikėjų dvasiniu pasaulėvaizdžiu.

Teorine atspirtimi, gilinantis į ekspedicijose sukaupią medžiagą, tapo keletas pasirinktų mokslininkų darbų. Kaip aktualesni minėtini suomių naratyvų tyrinėtojų, skyrusių nemažai dėmesio sapnų, kaip galimo folkloristikos objekto, studijoms,

---

<sup>1</sup> Sapnus užrašinėjo bene visi šiose ekspedicijose dirbę Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkai. Apsisprendimą šiame darbe remtis tik savo (kai kurie sapnai užrašyti kartu su kolegėmis Irena Žilienne ir Lina Būgiene) surinkta medžiaga lėmė pakankamas užrašytų sapnų naratyvų kiekis ir įvairovė, taip pat geresnis susipažinimas su kultūriniais šių pasakojimų kontekstais, pasakotojų biografijomis, individualiais bruožais. Iš visų sapnų pateikėjų buvo užrašinėjama ne tik oneirinė informacija, bet ir klasikinio bei naujoviško folkloro kūriniai, taip pat gyvenimo istorijos žanrai priskirtini naratyvai. Tai leidžia, esant reikalui, pasigilinti į sapnų vietą bendrame pateikėjo kūrybos ir gyvenimo kontekste.

<sup>2</sup> Atkreiptinas dėmesys, kad lietuviškuose sapnų tyrimuose pasakojimais apie sapnus kartais vadina mi ir patys sapnų tekstai (žr. Višinskaitė 2005: 119 ir kt.).

Anniki Kaivola-Bregenhøj ir Leea Virtanen tyrimai (žr. Kaivola-Bregenhøj 1993; Virtanen 1989). Daug įdomių sapnų bei įvairių regėjimų tyrimų atliko prof. Sergejus Nekliudovas į specialų seminarą prieš keletą metų suburti ir bendrą leidinį parengę Rusų valstybinio humanitarinio universiteto folkloristai (žr. Сны и видения 2002). Šiuolaikiniuose Lietuvos folkloristikos ir etnologijos akiračiuose taip pat vis dažniau pasirodo įvairių darbų, skirtų sapnų studijoms<sup>3</sup>.

Folkloristikoje sapnų tyrimai tebėra nauja sritis, tačiau kultūrologų (pirmiausia mediavistų), religijotyrininkų ir ypač psichologų oneirologinės studijos skaičiuojamos jau nebe dešimtmečiais, o beveik šimtmečiais. Daugiau ar mažiau į šią sritį besigilinančiam folklorinės kultūros tyrinėtojų viena sudėtingiausių darosi aktualių tyrinėjimų atrankos problema. Įvairios kultūrologinės studijos jau seniai tapo folkloristikos akiračio dalimi, bet klausimas, kiek tradicinės kultūros tyrimuose turėtume remtis psichologų darbais, vis dar atviras ir gana jautrus<sup>4</sup>. Rašant šį darbą, iš atokiau nuo folkloristikos esančių mokslo sričių pasitelkiama mediavisto Jacqueso Le Goffo minčių ir argumentų iš jo monografijos „Viduramžių vaizduotė“ (skyrus „Sapnai“). Platesnį sapnų fenomeno analizės kontekstą pajusti leido kai kurios Carlo Gustavo Jungo išvalgos, o bendrą gausių psichologinės sapnų analizės teorijų apžvalgą, jų vertinimus ir sąsajas su kai kuriais lietuvių kultūros momentais pavyko išskaičiuoti Gražinos Gudaitės studijoje „Asmenybės transformacija sapnuose, pasakose, mituose“ (žr. Gudaitė 2001).

### **Sapnas, kaip kultūrinės tradicijos elementas ir problemiškas folkloristikos objektas**

Sapnai jau seniai nebėra vien individualios patirties elementai ar pokalbių tarp artimų žmonių objektai, siekiant pasipasakoti ir išsiaiškinti naktinių regėjimų prasmes ir prognozes. Jie vis dažniau tampa viešąja kultūros dalimi, savarankiško literatūros žanro kūriniais<sup>5</sup>. Turint omenyje sparčiai gausėjantį folkloristų ir etnologų darbus, vienaip ar kitaip susijusius su oneirine medžiaga, tarsi ir nebekyla klausimas, laikyti ar nelaikyti sapnus folkloru. Tačiau akivaizdu, kad liaudies kūrybos žanrinėje sistemoje sapnai nebuvo ir kol kas nėra išskiriami kaip savarankiškas žanras. Lietuvių folkloristikos ankstyvuoju laikotarpiu dar Jono Basanavičiaus

---

<sup>3</sup> Sapnų aiškinimų, jų sąsajų su liaudies tikėjimais ir atitinkama kaimyninių tautų folklorine medžiaga studijoms savo darbus yra paskyrusi etnologė Asta Višinskaitė (žr. 2002, 2005, 2006). Taip pat turime vieną kitą folkloristų ir etnologų darbą, skirtą lietuvių kultūrai istoriškai reikšmingų sapnų interpretacijoms bei bendresnio pobūdžio oneirologiniams pamąstymams (žr. Šlekonytė 2001; Repšienė 2006 ir kt.).

<sup>4</sup> Akivaizdu, kad analizuoti folklorinę sapnų kultūrą be psichologinių tyrimų konteksto mažiau reikėtų perdėtai disciplininių izoliuotumą. Antra vertus, labai nelengva nuspręsti, kiek ir kokių tyrinėjimų turėtume pasitelkti.

<sup>5</sup> Dar visai neseniai pasirodžiusios dvi labai skirtingos lietuviškos sapnų knygos – Leonardo Gutausko „Sapnų teologija“ ir Jono Meko „Mano naktys“ – išpūdingai praplečia ir papildo egotekstų (kuriems priskirtini ir laiškai bei dienoraščiai) literatūrinę perspektyvą, įteisina sapną jau ne kaip grožinio teksto fragmentą (tokių pavyzdžių literatūroje labai daug), o kaip savarankišką kūrinį (žr. Gutauskas 2006; Mekas 2007).

tautosakiniuose raštuose gana gausiai ir kryptingai fiksuoti savarankiški sapnų naratyvai<sup>6</sup> XX a. antrojoje pusėje toli gražu nesulaukė atidesnio tradicinės kultūros tyrinėtojų dėmesio. Sapnai dažniausiai buvo fiksuojami kaip *kitų* folkloro žanrų dalis ar juos papildanti kultūrinė informacija. Pirmiausia tai pasakytina apie liaudiškuosius tikėjimus. Sapnai, tiksliau – jų aiškinimai, organiškai įsikomponuoja į bendrą tikėjimų visumą, o labiausiai – į prognostinį pradą turinčius, su ateities numatymais ar pranašystėmis susijusius liaudies kūrinius<sup>7</sup>.

Tokiuose klasikiniuose folkloro žanruose, kaip pasakos, sakmės, padavimai ar legendos, gausu motyvų su pranašingais sapnais ir jų išaiškinimais. Kaip tik sapnuose neretai sulaukiama pačios svarbiausios informacijos, iš esmės keičiančios veikėjų gyvenimą ir veiklą. Sapne gyviesiems pasirodo ir su jais bendrauja mirusieji. Įdomu, kad kūrinių variantuose kartais nebelieka sapno matmens: mirusieji gali ne prisisapnuoti, o pasivaidentti, tiesiog ateiti, pasirodyti ir pan.<sup>8</sup>

Sapnų gausu ne tik folkloriniuose naratyvuose. Sapnuojama ir tai, kas susapnuota, aiškinamasi ne vienoje liaudies dainoje, oneiriniai elementai aptinkami ir smulkiosios tautosakos žanruose. Taigi sapnų, kaip įvairių žanrų folkloro tekstų motyvinių elementų, aktualumas nekvestionuotinas ir yra ne kartą aptartas tyrinėtojų (žr. Лурье 2002: 26). Kiek atidesnio teorinio pagrindimo prašyte prašosi sapno kaip savarankiško folkloro žanro skyrimo galimybė. Suomų folkloristė A. Kaivola-Bregenhøj, pasiremdama, pasak jos, vis dar inovatoriškai bendrame folkloristikos kontekste atrodančiais kitų autorių oneiriniais tyrimais, pažymi, jog folkloristo požiūriu sapnai yra kultūrinio paveldo dalis ir turi ne vieną folklorui būdingą charakteristiką: jie fiksuojami kaip asmeninės pasakojimo tradicijos elementai, anonimiški savo ištakomis (kilme), jiems būdingas stereotipiškumas ir žodinis perdavimo būdas (Kaivola-Bregenhøj 1993: 211). Naujausiuose sapnų tyrinėjimuose pasigirsta vis daugiau šias nuostatas patvirtinančių argumentų. Akcentuojamas sapnų žanrinis savarankiškumas, o jų reprezentacija kituose liaudies kūrybos žanruose laikoma antrine. „Sapno prisiminimo ir pasakojimo situacija suteikia jam naratyvo ar simbolio formą; jau šioje stadijoje sapnas įgyja nepriklausomo folklorinio vieneto statusą. Toliau ir sapnas naratyvas, ir sapnas simbolis gali būti inkorporuoti į sudėtingesnę tikėjimų, apeiginių veiksmų ir pan. sistemą“ (Панченко 2002: 12–13).

<sup>6</sup> Sapnų pasakojimų J. Basanavičiaus sukauptoje tautosakinėje medžiagoje yra ne viena dešimtis. Kartais jie dedami šalia kitų siužetiškai artimų folklorinių pasakojimų, kartais – kaip savarankiški, vienaip ar kitaip su žodžiu „sapnas“ susijusių antraštę (*sapnas išsipildęs; sapnavimai* ir pan.) turintys tekstai (žr. BsJK p. 40, 46, 75 ir kt.; BsGV p. 121, 358 ir kt.).

<sup>7</sup> Sapnai kartais tampa būtina tikėjimų išsipildymo dalimi. Pirmiausia tai pasakytina apie merginų vedybinius burtus per Kūčias. Atlikus tam tikrus parengiamuosius veiksmus (sušlavus ir išmetus per tvorą šiukšles, užsirašius lapeliuose potencialių jauniklių vardus, pasistačius prie lovos stiklinę vandens su ant jos uždėtu tiltą imituojančiu šiaudu ir t. t.), lemtingos žinios tikimasi sulaukti tik per sapną.

<sup>8</sup> Tokių varijavimo pavyzdžių išties apstu visuose stambesniuose sakinės tautosakos žanruose. Plg. kad ir J. Basanavičiaus tautosakiniuose raštuose užfiksuotą mirusios nuotakos (jaunikio) apsilankymą pas išrinktąjį(-ąją) sapne arba realybėje (žr. BsGV p. 201, 203, 358 ir kt.). Taip pat įvairiuose naratyvuose jaučiama tvirta sapno ir mirties paralelė, neabejotinai atspindinti archajinį požiūrį į oneirinius reiškinius kaip prilygstančius mirčiai, kaip esančius „tarp miego ir mirties“ (iš ankstyvųjų viduramžių atėjusi Tertuliano formuluoatė – žr. Le Goff 2003: 340).

Bendra sapnų kaip folkloro žanro galimumo logika galėtų būti išreikšta kad ir taip: jeigu sapnai – visos žmogiškosios kultūros dalis ir jeigu, plačiau žvelgdami, folkloru laikome visas tradicinį perimamumą patiriančias kultūros išraiškos formas, tada sapnai folkloru pirmiausia laikytini tiek, kiek jie atitinka folklorinės tradicijos turinį ir transmisijos modelius. Tačiau akivaizdu, kad šis atitikimas toli gražu nevienareikšmis ir labai spalvingas. Jeigu sapnas tradicinėje kultūroje atitinka tam tikrus žodinės kultūros kanonus (yra perduodamas pasakojant ar per tradicinėje kultūroje nusistovėjusius tikėjimų ir papročių interpretavimo modelius), tai labai sunku įsivaizduoti, kaip ši dvasinės raiškos forma galėtų atitikti vieną svarbiausių folkloro normų – variantiškumą. Žinoma, galime kalbėti apie pasikartojančius sapnus ar apie daugybę kartų sapnuotojų ar sapnus girdėjusių žmonių papasakotus tuos pačius sapnus, kurie neišvengiamai varijuos. Vis dėlto labai svarbu besigilinant į sapnų kultūrą nepamiršti, jog tai – individuali kiekvieno žmogaus vidinė sąmonės kūryba, vargiai paklūstanti mums įprastoms folkloro žanrų tipologizacijoms. Antra vertus, sapnų naratyvų integraciją į folklorinę visumą palengvina požiūris į tradiciją kaip į savitą komunikacinę sistemą. Pasak S. Nekliudovo, sapnuojantis žmogus visada pasilieka vienas su savimi, jo išgyvenimuose kito dalyvavimas neįmanomas. Tačiau šitoje patirtyje yra komunikacinis pradas: paprastai visada sapno patirtis suvokiama kaip kontaktas su anapusiniu pasauliu, kurio vaizdą lemia sapnuotojo atstovaujamos kultūros įvaizdžių ir tikėjimų sistema (žr. Сны и видения 2002: 5–6). Oneiriniai pasakojimai tradicinės kultūros kontekste visada turės savito išskirtinumo tiek funkciniu, tiek teminiu, tiek struktūros požiūriu. Sapnui išskirtinumo teikia ir amžinas jo dviplaniškumas: sapnas kaip miegant regėti vaizdiniai, kaip žmogaus sąmonės kūryba ir šią individualią patirtį verbalizuojantis, t. y. realiai sąmonės aplinkai pritaikantis, sapno naratyvas yra du skirtingi dalykai. Žmogus pasakojamą sapną neišvengiamai koreguoja, papildo budrios realybės detalėmis, kitaip tariant, sukuria pasakojimą, pasitelkdamas įvairias tradicijos išraiškos formas.

Kalbant apie sapno kaip galimo folkloristikos objekto problemiškumą, kyla būtinybė rimčiau skirti išsamius sapnų pasakojimus ir glaustus sapnų aiškinimus. Pastarieji, kaip minėta, labai natūraliai įsilieja į liaudies tikėjimų, įvairių būrimų ir spėjimų tradiciją. Jų net ir fiksavimo metodai gali sutapti: sapnų aiškinimai, kaip ir liaudies tikėjimai, neretai fiksuojami pasitelkiant specialiai parengtus klausimynus, kurie padeda per palyginti trumpą laiką apklausti daug žmonių ir surinkti nemažai informacijos. Tokių anketų klausimai dažniausiai artimai siejasi (ar net būna krypinčiai susiejami) su įvairių papročių tikėjimų rinkimo metodikomis (plg. Живица 2004). Taip sukaupia medžiaga gali būti susiejama ir lyginama su itin gausia spausdintuose sapnininkuose pateikiama oneirine informacija. Lietuvių etnologiniuose tyrimuose taip pat pastebima tendencija rinkti oneirinę medžiagą pasitelkiant anketavimo metodą (žr. Višinskaitė 2006). Įdomu ir tai, kad tokiu būdu fiksuojant sapnų aiškinimus gali iš esmės keistis įprastinė užrašymo situacija: tyrinėtojų darbo patirtis rodo, kad pateikus klausimynus nebėra toks aktualus tiesioginis pateikėjo ir užrašinėtojo kontaktas – pateikėjų (respondentų) galima paprašyti atsakyti į sapnų anketų klausimus raštu.

Fiksuojant sapnų aiškinimus, paprastai orientuojamasi į universalias, tipiškas sapnų įvaizdžių interpretacijas, kaupiami vadinamojo liaudiškojo sapnininko duomenys, stebima, kaip jie siejasi su tradicine tikėjimų kultūra. Tuo tarpu sapnų pasakojimai su juos supančiais kontekstais pirmiausia sietini su sapnuojančiųjų ir sapnus pasakojančiųjų žmonių individualiomis savybėmis, su jų biografijomis, šeimos ir giminių istorijomis, tikėjimo patirtimis ir pan. Kad kokybiškiems tokio pobūdžio tyrimams susidarytų pakankama duomenų imtis, reikia rimtai padirbėti su konkrečiais pateikėjais fiksuojant ne vien pačius oneirinius naratyvus ir glaustus jų simbolikos aiškinimus, bet ir juos pasakojančių žmonių gyvenimo istorijas, o ypač vertybines nuostatas, pasaulėvaizdžio niuansus. Dirbant šia kryptimi ypač svarbus tampa asmeninis pateikėjo ir užrašinėtojo kontaktas, bendravimui skirtas laikas, užrašinėtojo, kaip aktyvaus klausytojo, pozicija.

Apibendrintai skiriant dvi pagrindines tradicinės kultūros tyrinėtojų pasirenkamas sapnų tyrimų kryptis (fiksuoti ir analizuoti sapnų simbolių aiškinimus arba gilintis į sapną kaip folklorinį pasakojimą, paprastai užfiksuojamą su jam svarbiu kontekstu), būtina akcentuoti, jog praktiniame darbe abu šie sapnų tyrinėjimo būdai paprastai gražiai dera ir vienas kitą papildo. Vis dėlto akivaizdu, jog pirmasis būdas, t. y. gilinimasis į sapnų simbolių reikšmes tradicinėje kultūroje, į folkloristiką atėjo kur kas anksčiau. Bene didžiausios įtakos tam turėjo minėti sapnų aiškinimų bendrumai su senas tyrimų tradicijas turinčiais liaudies tikėjimais, papročiais, meteorologiniais spėjimais ir pan. Kitas dalykas, galbūt paskatinęs didesnę tyrinėtojų domėjimąsi sapnais ne kaip išsamiais folklorizuotais pasakojimais, o sapnų aiškinimais, – gana patraukli pastarųjų fiksavimo forma: ši medžiaga, kaip, beje, ir įvairūs etnologiniai duomenys, paprastai renkama anketos būdu; apklausos rezultatai labai priklauso nuo tyrinėtojo pasirengimo, kartais gal net labiau negu nuo pateikėjo-pasakotojo talento: sapnus juk neišvengiamai sapnuoja visi pateikėjai ir paprastai visi jie turi didesnę ar mažesnę tradiciškai paveldėtą ar iš spausdintų šaltinių pasitelktą sapnų simbolių aiškinimo instrumentariją. Ne paskutinį vaidmenį glaustų sapnų aiškinimų ankstyvo išpopuliarėjimo istorijoje suvaidino ir gausūs rašytiniai sapnininkai.

Kalbėdami apie sapnus kaip folkloristikos objektą, būtinai susidursime su dar vienu labai svarbiu klausimu: ar įmanoma, o jei taip, tai kokia, sukauptos oneirinės medžiagos klasifikacija ir tipologija? Ar ji apskritai reikalinga? Čia ir vėl aktualu diferencijuoti sapnus pasakojimus ir glaustus sapnų aiškinimus. Pastarieji dėl parankios savo formos (paprastai tai būna trumpi konstatavimai, ką reiškia sapnuoti vieną ar kitą dalyką), kaip ir įvairūs liaudiškieji tikėjimai, gana nesunkiai gali būti klasifikuojami pagal nusibrėžtus teminius ar funkcinis parametrus. O kalbant apie išsamius sapnų naratyvus, reikia pasakyti, kad, matyt, dėl vis dar negausios sukauptos medžiagos ir teorinių jos apibendrinimų stygiaus lietuvių folkloristikoje nebūta rimtesnių tipologizavimo bandymų. Kitų kraštų tyrinėjimų patirtis rodo, kad vargu ar įmanoma rasti kokį bendresnį klasifikavimo pagrindą. Pastebima tendencija skirti pranašingus ir nepranašingus sapnus, pirmuosius dar grupuojant pagal pranašystės išsipildymus (pvz., mirtį, vedybas, ligą, apskritai nelaimę ir t. t. išpranašavę sapnai). Taip pat sapnai skirstomi pagal jų turinio ypatumus, atskirai

kalbama apie sapnus, kuriuose pasirodo mirusieji ir pan. Detalesnės tipologizacijos paprastai prireikia rengiant sapnų tekstų publikacijas (plg. Трушкина 2002: 145–168 ir kt.). Tačiau atidžiau pažvelgus aiškėja, jog išsamiai papasakotas sapnas beveik visada apima ne vieną temą, pasižymi simbolių ir įvaizdžių įvairove, todėl dažniausiai nesiduoda įspraudžiamas į jokių griežtesnius klasifikacinius rėmus.

Sapnų tipologizavimų galimybės ir su jomis susiję keblumai seniai neduoda ramybės psichologams. Bene aktualiausiomis laikytinos sapno vaizdinių, kaip individualaus išgyvenimo ir kaip kolektyvinių kultūrinių patirčių santykio, ir oneirinių simbolių daugiaprasmiškumo problemos. „Sapnų klasifikavimą ypač sunkina tai, kad sapnas, ar jis būtų statiškas vaizdinys ar procesas, išreiškiamas simboliškai. Simbolis paprastai turi ne vieną reikšmę, todėl kiekvienas logikos dėsniais pagrįstas klasifikavimas niekada negali būti tikslus“ (Gudaitė 2001: 153)<sup>9</sup>. C. G. Jungas vieną sapnams skirtos studijos „Žvelgiant į pasąmonę“ skyrių pavadino folkloristui labai daug sakančia antrašte: „Tipų problema“. Tačiau kalbėdamas apie tipus C. G. Jungas turi omenyje ne *sapnų*, o *sapnuojančiųjų* tipus. Antra vertus, jis akcentavo ir psichologams iškylančią būtinybę ieškoti pagrindų ir kriterijų sukauptos sapnų medžiagos sisteminimui: „Nepaisant to, kad sapnai reikalauja individualaus požiūrio, būtinos ir kai kurios bendrybės, kad galima būtų klasifikuoti ir aiškinti tą medžiagą, kurią psichologai surenka tyrinėdami daugelį individų“ (Jungas 1994: 54).

### Sapnų pasakotojai ir pasakojimo situacijos

Kaip jau minėta, šio straipsnio pagrindu tapo Žemaitijoje per pastaruosius septynerius metus užrašyti sapnų tekstai. Pateikėjai – vyresniųjų kartų žmonės, jų amžius – maždaug nuo 70 iki 100 metų. Čia gera proga klausti, kiek turi etnologas ir folkloristas, gilindamiesi į sapnus, skirti dėmesio pateikėjų amžiui ir individualiai jų kultūrinei patirčiai. Tam tikru atžvilgiu galėtume sakyti (be to, šią tendenciją patvirtina ir kai kurie šiuolaikiniai etnologų darbai), jog sapnas, kaip galimas tradicinės kultūros studijų objektas, kartu yra ir labai universalus naratyvas – sapnus juk sapnuoja absoliučiai visi žmonės, nesvarbu, koks jų amžius, socialinis statusas, išsilavinimas, gyvenamoji erdvė ar laikas ir t. t. Atrodytų, jog sapnų pateikėju gali būti kiekvienas žmogus, taip pat ir pats tyrinėtojas. Tačiau jeigu pripažįstame tiesioginį ryšį tarp asmeninės žmogaus patirties ir jo sapnų vaizdinių, neišvengiamai turime pamąstyti ir apie ryškius kultūrinius skirtumus tarp vyresniųjų tradicinės kultūros atstovų prisimenamų sapnų ir iš esmės pagal kitokį egzistencinį modelį gyvenančių modernių laikų žmonių oneirinių pasakojimų. Sapnai visada susiję su dvasine žmogaus patirtimi, o ypač – su jo religinėmis vertybėmis ir požiūriu į anapusinę erdvę, kuris yra ne paties asmens susikurtas, o tradiciškai ir nuosekliai

---

<sup>9</sup> Psichologijoje aptinkame stebėtinai didelę sapnų klasifikacijų įvairovę. Skiriamos sapnų rūšys pagal kylančias problemas, sapnų kilmę, turinį, struktūrą ir pan. Gilinantis į oneirinius vaizdinius ir vyraujančius sapnuotojo patiriamus išgyvenimus, sapnai skirstomi į kelionės, skridimo ir kritimo, nerimo, mirties ir t. t. (išsamiau žr. Gudaitė 2001: 152–190). Įdomu, jog kai kurios psichologų taikomos klasifikacinės kategorijos pasitelkiamos ir folklorinės kultūros tyrimuose.

perimtas kaip kolektyvinė bendruomeninio gyvenimo aksioma, kaip šimtmečiais besiformavusi kultūrinė sistema. Reikšminga ir tai, kad vyresniosios kartos yra paveldėjusios tradicinei bendruomenei būdingą požiūrį į sapnus kaip į labai svarbią žmogaus gyvenimo dalį, kaip į patikimą būdą susisiekti su mirusiais. Fiksuo-dami vyresnio amžiaus pateikėjų oneirinius pasakojimus taip pat turime galimybę susipažinti su sapnais, kuriuos šie žmonės regėjo prieš daugelį metų. Įdomu stebėti, kaip pasakodami savo vaikystės ar jaunystės sapnus pateikėjai neretai pabrėžia sapnų poveikį tolesniam gyvenimui. Kartais nevengiama pasakyti, esą sapnas jį vedęs per visą gyvenimą. Gali būti, kad kai kada susiduriame su apskritai pirmuoju žmogaus atsimenamu sapnu<sup>10</sup>.

Bendraujant su sapnus pasakojusiais pateikėjais buvo daug progų įsitikinti, jog vieni jų (dažniausiai daugiau paklausinėti, paraginti) prisimena ir papasakoja vieną kitą ryškesnį savo sapną, o iš kitų oneiriniai pasakojimai liete liejasi. Galima sakyti, kad kaip tradicinėje kultūroje išsiskiria talentingi pasakų sekėjai ar dainininkai, taip ir sapnų fiksavimo atveju išryškėja neeiliniai pateikėjai, apdovanoti gebėjimu prisiminti daugiau sapnų, o svarbiausia – išraiškingai ir vaizdingai juos pasakoti. Įdomiai, įtikinamai ir gražiai apie savo sapnus kalba tie žmonės, kurie iš prigimties turi pasakotojo talentą. Neretai pateikėjai-pasakotojai sapnus, kaip išpūdingus asmeninės patirties liudijimus, sumaniai įpina į bendrą savo gyvenimo istoriją ir pasakoja juos su tokiu pat įkvėpimu ir artistišku, kaip ir sekdami pasakas ar porindami įvairius memoratus.

Iš nemažo būrelio Žemaitijoje sutiktų pateikėjų didesnę polinkį pasakoti sapnus turėjo net keli, tačiau labiausiai iš jų išsiskyrė Konstancija Norkienė (g. 1914 m. netoli Rietavo). Ją, trumpam atvažiavusią pas gimines, dėl lemtingo atsitiktinumo sutikau Nasrėnuose 2004 m. Pirmąkart teko susidurti su žmogumi, turinčiu šitokią autentišką ir išpūdingą kultūrinę su mirusiais susijusių sapnų patirtį<sup>11</sup>. Laikyti šią moterį išskirtine sapnų pateikėja leidžia ne tik gausybė išpūdingai jos papasakotų sapnų, bet ir ne kartą išsakytos mintys apie sapnų svarbą, kad būtina reaguoti į juose gautą informaciją, kad sapnus galima ir pasitikrinti. Pastaroji pateikėjos nuostata ypač sudomino. Ne vieną sapno pasakojimą ji papildydavo paaiškinimu, kaip ir kodėl reikia kai kurias sapno detales pasitikrinti tikrovėje:

Jėgo kas mon, kuoki nalaimi, aš sapnie visumet nusapnouju. Ėr aš pasitėkrėnu atsikielosi – tēp i būs. Monėi sāka: „E, tu malouji.“ Sakau: „Jūs pasitėkrėnket.“

– *Vuo kāp pasitikrinti?*

– Jegu aš sapnavau kon nuorētās, nu, kas nuors serg kami nuors. Sapnie sapnouju, ka tēn malkas parveži, malkų mašēnā abē so arklēs. Par puorā metrų malkų beržēnių prikraudū mašēnā. Aš kāp atsēkelo, aš nueto tēn, i ton vēitā, paklausti. Naklauso – pasēžvalgau. Nieka. Nu, praeji gal kelias dēinas, gal savaiti a mienou – tēn jau mēri (LTR 7503/257/)<sup>12</sup>.

<sup>10</sup> Šiam fenomenai skiriamas išskirtinis dėmesys psichologijoje (žr. Gudaitė 2001: 143 ir kt.).

<sup>11</sup> Iš K. Norkienės užrašytą tautosakinę medžiagą žr. LTR 7503(248–296).

<sup>12</sup> Cituojamus sapnų ir su jais susijusių folklorinių tekstų fragmentus čia ir toliau stengiamasi pateikti pirmenybę skiriant garso įrašui, t. y. netaikant griežto dialektologinio redagavimo, paliekant pasitaikančius tarminius nevienodumus. Pasirinkta bendrinei kalbai artima žemaitiškų fonemų rašyba. Kursyvu išskirti straipsnio autorės intarpai.



Turtinga oneirine patirtimi pateikėja labai noriai dalijasi su kitais žmonėmis. Ji nuoširdžiai stebisi aplinkinių neatidumu sapnams, nepasitikėjimu jų perduodama žinia:

Dabar monėi i saka [*kiti žmonės*]. Saka: „Ka tu sapnuoji, tu visuokių prisapnuoji. Tu malouji. Tu išgalvuoji, – saka, – i pasakuoji.“ Vuo kam mon pasakuoti, jē aš neso sapnavosi? Nažėnau. Aš pasakau teisybi (LTR 7503/256/).

Bet nieks nieka [*netiki*]. Gali šėmtams sakyti... Bet munėi tēik palīkt mintie... Vuo tēi žmuonės... E... „Ana tāp sapnava... Sapnas sapnu palīkt...“ Monėi napalīkt. Ka aš pasitėkrėnu. <...> Gerā, ka įsitraukiet [*įsirašėt*], bėn tēn palėks. Vuo tāp žmuonės [*netiki*]... „Kāp tu gali nusapnouti?!“ Aš nažėnau... Aš i pati galvuojū. Ėr aš tujau pasitėkrėnu sapnā (LTR 7503/293/).

Įdomu, jog močiūtė, pateikusi daug ir įvairių oneirinių naratyvų, neskubėjo dėstyti sapnų simbolių reikšmių. Paklausta trumpai paminėdavo vieną kitą reikšmę, atitinkančią klasikinius liaudiškojo sapnininko kanonus (pvz., kad sapnuoti drumstą vandenį yra negerai). Klausantis susidarė įspūdis, kad jai buvo daug svarbiau nuosekliai, su visomis gausiomis detalėmis pasakoti pačius sapnus, pateikti išsamų kiekvieno sapno kontekstą. Bendravimas su šia pateikėja prikišamai rodė būtinybę sapnų, kaip folklorinių naratyvų, pažinimui pasitelkti kiek įmanoma daugiau informacijos iš sapnuotojo-pasakotojo asmeninės gyvenimo istorijos. Konstancija pasakodama savo sapnus vis užsimindavo, kad jau daug metų nuolatos rūpinasi neprižiūrimais kapeliais. Kadangi lankydama giminaičius neretai važinėja po Žemaitiją, atsidūrusi kokiaje nors vietovėje, apžiūri, ar netoliese nėra apleistų kapelių, o tokių radusi, skuba tvarkyti, jei savų jėgų neužtenka, ieško kitų pagalbos. Ypač rūpinasi, kad kapeliai būtų aptverti, kad, pasak pateikėjos, mirusiesiems priklausančioje žemėje žmonės neganytų galvijų. Įdomu, kad nemažai Konstancijos papasakotų sapnų turi tiesioginį ryšį su visa šia veikla. „Jei mirusiesiems maldos nereikėtų, jie ir neprašytų per sapnus“ – šią mintį galima laikyti leitmotyvine pateikėjos nuostata. Paklausta, kaipgi jie paprašo, iškart papasakojo keletą sapnų, kuriuose pažįstami ir nepažįstami mirę žmonės kreipėsi į ją prašydami maldos (kartais tiesiogiai, kartais minėdami kokius nors daiktus). Dar viena nepajudinama nuostata – jeigu miręs žmogus sapne prašo maldos, turi duoti netaupydamas, nes mirusieji niekada be reikalo į gyvuosius nesikreipia. Jai nesuprantama, kaip galima netikėti sapnais arba mirusiųjų nuolatinio buvimu šalia gyvųjų. „I mērosījē, ka mas daba šnekam, anēj vēs tēik žēna. Vuo kāp tu mēslēji! Mēslēji, ka anėi nasopront?“ (LTR 7503/255/). „Nasėbaidyk...“ – švelniai ir su šypsena ramino močiūtė, matyt, užrašinėtojos akyse vieno jos pasakojimo metu pamačiusi didelę nuostabą. Bekalbėdama ne kartą ir pati nusistebėdavo: kaip čia tas jos gyvenimas susiklostęs, kad atsidūrusi taip arti „mirusiųjų ir šventųjų“.

### **Noras pasakoti sapnus. Savi ir svetimi sapnai**

Neabejotino folkloriškumo sapnui suteikia pati jo pasakojimo situacija. Kalbant apie pateikėjų nuostatas savo sapnų atžvilgiu, pirmiausia norėtusi išskirti iki

pat mūsų dienų išlikusį didelį žmonių norą papasakoti regėtą sapną<sup>13</sup>. Ir ne vien dėl poreikio išsiaiškinti regėtus vaizdinius. Tradicinės bendruomenės aplinkoje daugelyje šeimų kasdieniai sapnų pa(si)pasakojimai tapdavo svarbiu komunikaciniu momentu. Geriausias laikas pasakoti sapną – ankstyvas rytas, kai regėti vaizdiniai tebėra ryškūs ir iškalbingi. Žmonės sapnus noriai pasakodavosi vieni kitiems, tokiu būdu ne tik, kaip dažnai akcentuoja psichologai, išreikšdami, išlaisvindami pačią sapno patirtį<sup>14</sup>, bet ir paversdami naktinį regėjimą žodinės tradicijos elementu, suteikdami jam naratyvo pavidalą.

Tai, kad šeimose nuo seno būdavo įprasta pasipasakoti vieni kitiems susapnuotus sapnus, rodo ne vieno pateikėjo pasakojimai:

Mon i vyrs lioub atsikels ryta metą, lioub monėis i užklaus: „Nu sakyk, kon basapnavā? Kas babūs?“ Ons monėis jau užklaus. „Nu jau, – sakyso, – šįnaktį ramė bova. Nieka negalio bapasakyti.“ Ons lioub užklaus monėis (LTR 7503/293/).

Sapnų pasipasakojimo visuotinumą tradicinėje kultūroje rodo išskirtinį bendruomenės dėmesį patiems sapnams, kaip reikšmingą informaciją skleidžiantiems patyrimams. Neretai tas pats sapnas būdavo pasakojamas keletui asmenų. Tai priklausydavo nuo jo išpūdingumo arba nuo sapnuotojo noro rasti žmogų, kuris, išklausęs sapną, tinkamai jį išaiškintų. Laukuviškė Marijona Musvydienė (g. 1919 m.), jaunystėje susapnavusi bene išpūdingiausią gyvenime sapną su Nukryžiuotoju, ne tik labai aiškiai jį atsimena iki šiol, ne tik išraiškiningai jį pasakoja, bet ir prisimena didžiulį troškimą, kad sapnas būtų tinkamai išaiškintas:

I pažadinau [vyra], i papasakuojau sapną anam. I kunigū pasakuojau <...>. I nieks naišvaruožiji. Tik vėina tuoki muotrėška kaimi išvaruožiji. Iš Amerikas bova parvažiavosi. Saki, būs tuokių dīnų, ka šū krauji tava nalaks, ėr tau Dievas vėsor padies. Matā... Matā, kuokį sapną sapnavau. Išsavnūk tuokį... (LTRF k. 847/9/).

Sapno pasakojimo adresatas gali būti ir atsitiktinai sutiktas klausytojas, gali būti ir kryptingai pasirinktas koks nors išskirtinis žmogus, iš kurio tikimasi sulaukti sapno vaizdinių paaiškinimo.

Sapnų pasipasakojimas šeimose lėmė ir kitą reikšmingą į tradiciją juos įtraukiantį komunikacinį aspektą. Talentingi pasakotojai puikiai prisimena ir vaizdingai pasakoja ne tik savo sapnus. Jie gali nustebinti klausytoją gausybe iš kitų išgirstų sapnų, kuriuos įsiminti padėjo didelis susidomėjimas oneirinių pasakojimų siužetais, simboliais ar ryškiomis aktualijomis. Dažnai tai būna dar vaikystėje girdėti ir įsiminti tėvų ar kitų artimųjų pasakojimai. Stefanija Karbauskaitė (g. 1924 m.) iš Vertininkų kaimo (Telšių r.) perpasakoja įmotės sapną:

Da musie Smetuonas laikās, saka, ateji tuoks senoks pas monėis sarnie. Saka, ons mon davi želvytį kuokį tēn nupjautą ėr sakons, ka tu nuvėk į ton... (tēn vadīnuos Šnerpi) Šnerpi... I, saka, ons mon tāp aiškė įpasakuoji. Nu kuoki tēn medži pradiek mieroutė. Ana lioub pasa-

<sup>13</sup> Galima sakyti, kad šis poreikis tebėra gyvas iki šiol. Gal tik keičiasi sapnų pasakojimosi kontekstai ir intencijos (plačiau žr. Virtanen 1989).

<sup>14</sup> Beje, šiuolaikinėje psichoterapijoje, labai plačiai eksploatuojančioje žmonių sapnus, specialistai paprastai rekomenduoja pacientams užrašinėti savo sapnus ir tai daryti pataria anksti rytą, kol sapnas dar neužmirštas.

kuos, saka, aš atmenu tāj, kāp, ruoduos, atsibodosi, atmenu vēsus, kāp ons [mokē], kēik tēn lēip atmatoutē: „Ēr kask, ēr rasi pēnēngos.“ Rytmetī atsikielosi, saka, aš pasakuoju (bruolis anuos bova ēr vyrs) anīms, anēi joukās, čydyjās tēn ēš monēs, saka, natori kēta darba – sapnouji niekos. Navieriji, neji nieks i naveizieji (LTR 7582/88/).

Užrašīnējant sapnus, kartais savo sapnā pasakojančio pateikėjo čia pat klausydavosi kas nors iš jo artimų žmonių (vyras, žmona, dukter ar pan.), anksčiau ne kartą girdėjusių tą pasakojimą. Paprastai tokiais atvejais artimieji papildoma sapno pasakotoją, primena kai kurias detales. Tokiu būdu sapno pasakojimas užrašymo situacijoje išryškėja kaip tradicinis šeimos naratyvas.

### **Pagrindinės temos ir ryškiausi vaizdiniai**

Didžiąją dalį užfiksuotų sapnų pasakojimų teminiu (plačiąja prasme) požiūriu pirmiausia galima skirstyti į dvi pagrindines grupes: 1) sapnai, kuriuose regimi mirusieji; 2) sapnai, kuriuose regimas Dievas ar šventieji, įvairūs religiniai vaizdiniai, simboliai.

Sapnų, kuriuose vienaip ar kitaip susitinkama ir bendraujama su mirusiais, užfiksuota nepalyginti daugiau negu sakralinio turinio oneirinių naratyvų. Pats populiariausias siužetas – mirusysis prašo maldos, t. y. mišių ar Žemaitijoje labai populiarių kálnų. Šis prašymas dažniausiai sapne išreiškiamas kokio nors materialaus daikto prašymu; o kai kada sapne apsilankęs miręs žmogus tiesiogiai paprašo būtent mišių. Paklausti, kaip atpažinti, ar sapne pasirodžiusiam mirusiajam reikia maldų ar kokio kitokio paminėjimo, visi pateikėjai atsakydavo, kad mirusieji sapne *paprašo*. Neretai apie šiuos sapne išgirstus *prašymus* pateikėjai linkę pasakoti labai išsamiai, atkurdami daugybę smulkesnių sapne regėtų ir girdėtų detalių:

– Nu ka i tēms mērusīsiams malduos rēk... Ka nerēkto malduos, jok anēi naprašyto.

– *Paprašo?*

– Nu ta kāp.

– *Vuo kāp anī paprašo?*

– Ka aš nažinuočiau, aš nasakyčiau, ka praša. I monēis pačiuos yr paprašēn. Matyti, bova reikalingi. Aš nežēnau kудie...

– *Vuo kāp anī paprašo?*

– Vuo tep monēis paprašī. Tāj kāp šindēi atsēmenu. Vuo jau yra aplē dvēdēsēms pinkis metos [*praējē*], kāp monēis praši. Aš atgoliau mēiga. Sapnie sapnouju. Tuoks stals padiets, i aš atsistuojosi tāj pri stala stuovo. Tāj tēn dorēs. I vēinuo pusie muotrēška stuov, i ontruo pusie. Aš napažēnau anou. Ēr iēji pruo doris. Iēji pruo doris tuoks apsilvilkēs, kepori užsidiejēs, apsilvilkēs šō šinieliu, palietu kareivēšku. Ons i siautās. Baltās baltinēs, baltas kelnēs. Ēr ons atēt. Vuo mon atruoda, ka baidykli. Nu, senuovie lioub šnekies, ka mažē buvuom, kad yr baidykli. Kon nuors vēs tēik dāra. Atejēn gal pasmaugti a kon tēn... Tēi senuovie žmuonēs gondēns mus, vākos. Nebova mon tāj atsitēkēn pamatyti. Ons atēt, vuo aš tāj vēsa drebo. Bijau. I stuov. Tums muotriškums, mēslu, rēk pasakēiti i ausi. Aš matau, ka anuo čia paliets yr atskleists – balti baltinē [*matyti*]. Nieka, gražē. Vuo kelnes baltas, ēlgas. I vēinuos kuojas kelis atskorēs, bovēs kiauurs, ēr ontruos. Iš apatēis luopā uždieti. I tēi luopā naatsiovinieti, tēi siulā sodrieskēn. <...> Ons pradieji sakēiti: „Vuo gal galiatumē dōuti mēšias?“ Gal galiatum...

Žēna, ka aš nieka natoru, eso biedna. Atsēminiau ēr aš pati, ka toro pinkisdešēmts (roblēs bova a čērvuoncā, a kas tēn bova, nabatmeno). Atidouso vēsos. <...> Vuo tas i saka: „Jegu dousi, tik douk i Plungi par Parcēnkulī“ [Šv. *Pranciškaus atlaidus*]. Pasaki i dēina, i miestā – aiškē. Nu, paskiau aš jau pryžado, ka douso. I ons monēis daugiau nieka nabklausi. Ēr atsibudau. Pasaki, ka tēn douk, i aš atsibudau, i ons pranyka. I paskiau daviau. Aš jau tujau atidaviau (LTR 7503/254/).

Daugybē kartū pateikējai pasakodavo, kad maldos poreikī sapne mirusieji iš-reiškia prašydami kokio daikto, dažniausiai – drabužio, sakydami, kad jiems esā šalta:

Ana [*mama*] daba čia kumet ne tāp senē mon ir saka [*sapne*]: „Tu tori dvi blioskas, mon vēina douk, mon tāp šalt, negerā eso.“ Nuliekiau greičiausē mēšias ožpērkaui ir atēdaviau ton „blioskā“. <...> Jau kad šalt yr, ta žēnuok, kad jam rēk malduos (LTR 7582/138/).

Sapnais tikinčiam žmogui, sulaukusiam tokio kontakto su mirusiuoju, nekyla jokių abejonių dėl atsiliiepimo, sureagavimo būtinybės. Net ir tada, kai sapne maldos prašo giminystės ryšio neturintis žmogus, net ir tada, kai asmeninės sapnuotojo nuostatos tarsi ir prikišamai liepia nesišvaistyti pinigais. Vieکشنیškē Zuzana Beržanskytē ekspresyviai pasakojo, kaip sapne nesėkmingai bandžiusi derėtis su mirusiu pažįstamu dėl, jos nuomone, per didelės jo prašomos sumos (žr. LTRF md 135/33/). Vieni sapne išgirstiems reikalavimams paklūsta vedami paveldėtos tradicinio tikėjimo nuostatos nieko mirusiesiems negailėti, kiti – iš baimės, kad *su mirusiais juokauti negalima*. Mirusiųjų prašymus atspindinčiai oneirinių naratyvų visumai priskirtini ir pasakojimai apie sąmoningą gyvųjų atsisakymą deramai reaguoti i sapne gautus pranešimus. Juose paprastai kalbama apie tai, kokios nepatenkinto mirusiojo reakcijos sulaukia jo prašymo užpirkti mišias sąmoningai neišpildęs žmogus:

Julijana parejosi [*pas mišių neužpirkusį vyrą*] prī tuos koknēs [*atsistojusi*], vuo pēkta, vuo pēkta. Pajam katēlos svēid i kerči, kad ana drabstuos tās katēlās, kad ana žvang. Vuo tas [*vyras*] žēna aiškē, kad ana mērosi. Ons mata. Vuo bēja! Ryta metą atsikieli, bova sekmadienē ryts, tujau biega i bažnyčē ēr ožpērka mēšias (LTRF cd 170/7/).

Be ką tik aptartų mirusiųjų prašymų pasimelsti, būtina paminėti dar vieną taip pat labai populiarią užfiksuotų sapnų pasakojimų siužetinę liniją, susijusią su mirusiųjų pagalba sapnuojantiems. Sapne mirusieji padeda rasti pamestus daiktus, ragina miegančiuosius keltis, kad šie kur nors nepavėluotų, perspėja apie gresiantį pavojų ir pan.:

Vuo kētą sykī čia buvau jau [*Laukuvoje*]. Paluokystie [*kai gyveno*] vyrs bova mērēs. Neroudu kauptoka. Tuokī turiejau, vyrs bova padērbēs, kauptoks tuoks gražus i gers. Naroudu, nuors pašiosk! Nujiškoujau vēsos pašalios – niekor naroudu. Atsēguliau pakaites, goliu ant luovas. Žiūru – mona vyrs Laukuvas bažnyčiuo sied atsiesiedēs luomkuo. Pruočka čia darbūjās, ta Zozana. Aš sakau: „Tievā, kuo, – sakau, – a kelmū daba siedi tuo bažnyčiuo, ēk numēi, padiek darbūtēis!“ Aš naatmenu, ka uns mērēs. „Nie tu Zozanā padedi nieka dērbti, nie tu numēi dērbi. Aš, – sakau, – naroudu kauptoka, kaži kor yr prapūlēs kauptelis tas.“ Aš sakau, a tuos nervas, a tuoks sutapēms [*kad kaip tik taip prisisapnavo*]... Uns saka: „Ne, aš jau numēi nēso. Zozana mon paded, ne aš Zozanā. Vuo tu ēk numēin. I parejosi ičk i sandielī

i puo skrynias apačiuos paveiziek gerā, atitrauk, tēn yr pavértēs tas kauptēlis tava.“ Tāp uns papasakuoji. Atsikielīau puo pakaites, ēnu ī ton sandielī... (LTRF k. 847/17/).

Mon rēk važiouti ī Klaipiedā. Mēltų rēk. Negaliejē gauti tāp laisvā. Iš Klaipiedas pigiau, parsiveži daugiau. Ēr aš sau ožmėgau ī mėigto ramē. Vuo autuobusas tor atēti. Ēr aš sapnouju. Įeji vyrs, vakščiūo puo kumbarī. I dā draugs vakščiūo. Ons [vyras] priejēs ī saka (vuo aš golo): „Negoliek, kelk. Palėksi naparsėnešosi.“ Vuo aš kāp bolvių torėnti ēti parsinešti. „Palėksi naparsinešosi. Nabguliek. Vedu išetov, – saka, – ale pamatysi, ka palėksi naparsinešosi.“ Ka pasaki, „ka palėksi naparsinešosi, o vedu išetov“, tas mėigs kāp dėnga. Veizu ī laikruodī – ka jau rēk važiouti, greitā autuobusas atēs. Jego būtų napažadėnēs ons monėis, būčīau palėkosi nanuvažiavosi ī naparsivežosi. Vuo matā – ruošīaus, ateji ī pažadēna. Vuo kāp išēn. A na teisybi? (LTR 7503/281/).

Visi kalbinti pateikėjai (net ir tie, kurie gana skeptiškai žiūri ī oneirinius vaizdinius) vienu balsu tvirtino, esą, sapne vienaip ar kitaip susidūrus su mirusiųjų prašymais pasimelsti, privalu kuo skubiau šī jų prašymā išpildyti. Tuo tarpu apie bandymus sapne iš mirusiųjų sužinoti ką nors apie pomirtinį gyvenimą pateikiama prieštarūgų vertinimū. Iš užrašytų sapnų matyti, jog kartais sapne mirę artimieji simboline kalba prabyła apie tai, kaip jiems *ten* sekasi būti, o kartais griežtai atsiskoko ką nors pasakoti arba apskritai nereaguoja ī klausimus apie pomirtinį gyvenimą. Įdomu, kad ne vienas pateikėjas prisiminē, jog su artimu žmogumi dar prieš jo mirtį prisizadėjo, kad tas, kuris išeis pirmas, sapne atėjęs papasakos, kaip ten, anapus, viskas atrodo.

Antroji svarbi užfiksuotų sapnų tema – susitikimai sapne su Dievu ar šventaisiais. Žemaitijoje užrašyti naratyvai rodo, kad dažniausiai sapnuojami Mergelė Marija ir Jėzus Kristus. Iš Išganytojo pavidalų sapnuose vyrauja du: Nukryžiuotasis ir Kūdikelis Jėzus. Šie sapnai išsiskiria ypatingu pateikėjų įsijautimu ī pasakojamo sapno siužetā, besiklausant susidaro išpūdis, jog pasakotojai labai aiškiai yra įsiminę visas sapno detales (spalvas, garsus, patirtas emocijas, įvairias aplinkos realijas) ir pasakodami tarsi išgyvena viską iš naujo, be to, visais šiais išgyvenimais apeliuodami ī klausytoją. Taip pat nemaža dėmesio skiriama pasakojimui apie būsenā, patirtā tik pabudus iš tokio sapno. Tokie stiprūs dvasiniai sukrėtimai neabejotinai susiję su pateikėjų religine patirtimi. Būdinga, kad pasakodami sakralius savo sapnus (dažnai jie primena regėjimus) pateikėjai itin ryškiai prisimena ir juose regėtus simbolius ar net girdėtus evangelijos žodžius:

Dabar, žinai, einu aš pruo vaistini Šilales, čia daba kāp yr sena tuoki vaistini. Vuo čia žmuonių pri bažnyčias ka bieг mėnia, jesusmarijē! Susirinkusių daugiauē žmuonių, ī kėtē dā pūln. <...> Galvuoji: „Kudie daba tī žmuonis...“ Leko ēr aš. Atleko čia pri didžiųjų vartų švėntuoriaus. Jezusmarija, vakālī, žiūro – Kristus pri kryžiaus prikaltis gyvs. Ale gražos vyrs! Akis tuokēs gražēs... I kuomunystā jam tun Kristų kunkinti. Aš tik žiūro ī vėsus žmuonis, kad kas nuors pagelbietų. I nieks nagelbie tuo kryžiaus! Daba, kāp nieks nagelbie tuo kryžiaus (šit ī muni [bepasakojant] prakaitis pradieji pėltē...), aš prasiskverbiau pruo mėni (namalūjo, muotriškas!). Kāp aš prasiskverbiau pruo ton mėni, ī pasigrībiau tun kryžiū, pamislyk, <...> unt kairi peti užsimečīau... I daba kāp yr apylinki [savivaldybės pastatas], ta gātvi matuos, kur pruo apylinki ēn, ēr aš išbiego. Ēr vėsi anī genās muni. Visi genās, jesusmarija! Aš daba išleko. Dā tuo prūda nabova [palei gatvę], daba kur tas prūds untā tēn

yr. I daba tas prūds bėsos didžiausis. Aš ka pamačiau ton prūdą, aš sakau, numeso daba ton kryžių ont žemės ėr aš įsimaišysio į žmuonis, i monės naišskėrs iš miniuos nieks. Kāp aš jiemiau tun kryžių nu pečių padieti unt žemės, ėr prisimini mon evangelijas žuodė: „Žmuogau, kada mirtis gres, išsižadi Kristaus.“ Yr žuodis evangelijas. Aš atgal pasigrėbiau ton kryžių, ont pečių užsimečiau i bredu tum vandeni. Bredu, tūp ligi keliū įbridau su tou Kristum, aš tūp tus žuodžius ištariau: „Viešpatie, – sakau, – vuo kur daba dingsam? Skėnsam...“ Kāp aš tus žuodžius ištariau, aš išėjau su tou Kristum nešina tūp, kāp būčiau dirvuono ejusi, par ton prūdą parejau (LTRF k. 847/9/).

Ėš tuos kuoplyčelės pradieji eiti švėisas. Vuo aš galvuuju sapnie, ka jau čia tas sapnas vėskas yr... I par tus stėklos išėji ta Marija Krikščiuoniū Pagelba. Su kūdikeliu, su škaplierės tuokės. Ėr aš daba tik grėt nu tuo dapšana nušuoku, pasijemu ton Mariją i ronkas. Vuo ta truoba baisė dėdeli tuoki! I tuo trubuo pilna sielū bova. I tuos sielas bova tūp kāp <...> pirštelė [*sunykusios*]. Kāp aš ėnu, aš nešiuojau [*Mariją*] ėlgā. Tuo Dievoka aš mačiau, ka bova, bet ons mon nieka nasaki, nadari. Vuo aš tuos Marijas prašiau: „Marija, melskės už mumis...“ I ta Marija vėšā sava karūnā nulenki. I tris kartus prašiau vakščiuodama puo tou kumbari. Tas kumbarys bova dėdelis, i tuos sielas, kāp aš priėnu, anuos išsiskėrsti, tuoki takieli dėvi, tūp kāp jūra. Kāp tik aš nuvėnu, viel anuos [*susitelkia*]. Už tas vondou, tėik tū sielū tēn bova tami kumbarie (LTR 7582/17/).

Sapne regėta Marija ar Kristus savo išvaizda paprastai atitinka pateikėjo matytū (namie, bažnyčioje, kopyltėlėse ar net per televiziją, pavyzdžiui, Aušros Vartū Marija) paveikslū ar skulptūrū vaizdus, kurie realiame žmogaus gyvenime labai dažnai būna prieš akis (dažniausiai meldžiantis, todėl žiūrėjimas i juos būna ypač atidus ir sakralizuotas). Kartais šis ryšys nurodomas ir tiesiogiai. Antai pateikėjas, sapne regėjęs i jį iš paveikslo besikreipiančią Dievo Motinā, baigdamas pasakojimą įvardija: „Mun tas visas fons kāp Šiluvuos Marijas tas paveikslas“ (LTRF md 130/20/).

Atidžiau pasižvalgius po senosios kartos žemaičių pasakojamus sapnus ir, kaip jau aptarta, patyrus, jog visi jie susiję su mirusiųjų pasauliu ir Dievo bei šventųjų vaizdiniais, būtų galima daryti vieną prielaidą: gali būti, jog visi kiti sapnai žmoniū tiesiog nėra taip gerai įsimenami, nes neturi gilios kultūrinės motyvacijos ir aktualumo. Turint galvoje, kad realiai sapnū vaizdinių įvairovė paprastai būna kur kas didesnė (juk sapnuojame ir gyvus žmones, ir visokiausias kasdienybės gyvenimą atspindinčias detales), akivaizdu, kad pasakojami ryškiausiai i pateikėjų atminti įstrigę, labiausiai jų gyvenimą paveikę sapnai.

## Sapnas ir jo kontekstai

Kaip jau minėta, pats sapnas ir sapno pasakojimas – du skirtingi dalykai. Pasakodamas savo sapnus (net ir labai besistengdamas išvengti interpretavimo), žmogus tarsi bando suteikti formą tam, kas iš esmės neapčiuopiama ir neapibrėžiama. Sapnas pasibaigia, „užsidaro“ nuo žmogaus tą pačią akimirką, kai tik šis pabunda. Tikrame gyvenime susiduriame ne su pačiais sapnais, o tik su jų atspindžiais – išsamesniais ar glaustesniais pasakojimais, kuriuose, pasitelkdam atminti, vaizduotę, asociacijas, bandome sutelkti sapne patirtus išgyvenimus bei pojūčius i daugiau ar mažiau racionalią visumą.

Kalbant apie kryptingą sapnų užrašinėjimą, būtina atkreipti dėmesį į keletą reikšmingų dalykų, susijusių su fiksavimo metodais. Tiems, kam aktualu surinkti kuo daugiau liaudiškojo sapnininko duomenų, kurie labiau linkę pasitelkti sociologines tyrimų nuostatas, pravers profesionaliai parengta anketa su klausimais, ką reiškia sapnuoti tą ar kitą dalyką. Antra vertus, jeigu norėsime fiksuoti sapnus kaip vientisus naratyvus, turėsime apsispręsti, kiek dėmesio skirsime sapno pasakojimo kontekstams. Šiuo atveju kontekstu įvardiju daugybę aktualių, su pasakojamu naratyvu susijusių aplinkybių. Žemaitijoje užrašyta medžiaga kaip tik atspindi daugumos pateikėjų norą savo sapną papasakoti išsamiai, nurodant visas aplinkybes: kada jis susapnuotas, kas reikšmingo tuo metu apskritai vyko žmogaus gyvenime. Neretai didelę pasakojamo sapno dalį sudaro labai konkrečių aplinkybių pristatymas. Žmogus pasakoja, ką veikė prieš užmigdamas, su kuo bendravo, kur vaikščiojo, ką valgė, kur atsigulė miegoti. Įsiklausius susidaro įspūdis, kad pasakotojas stengiasi įvesti klausytoją į visas patirtas situacijas, tarsi ruošia jį sapno pasakojimui. O papasakojęs patį sapną, nepamiršta smulkiai nusakyti, kaip jautėsi pabudęs, jei pabudo nenatūraliai, papasakoja, kas jį prižadino. Toliau paprastai eina mintys apie sapno išsipildymą arba neišsipildymą (jos kartais gali būti išsakytos ir prieš sapno pasakojimą). Geras pasakotojas visada jaučia pasakojimo situaciją, todėl natūralu, jog pasakodamas sapną jis stebi klausytojo (ar tai būtų savos aplinkos žmogus, ar visiškai svetimas tautosakos rinkėjas) reakcijas, jaučia, ką šiam reikia paaiškinti. Besiklausydama žemaičių pasakojamų sapnų, ne kartą pastebėjau, jog sapno kontekstas užima gerokai didesnę naratyvo dalį negu pats sapno tekstas. Toliau kaip pavyzdį pateiksiu tik vieno, bet išties tipiško, daugelio Žemaitijoje užrašytų sapnų kontekstualumą atspindinčio sapno pasakojimo kontekstines dalis, sąmoningai praleisdama patį sapno siužetą<sup>15</sup>:

Dā vēinā sapnā dēdelē graži toro. Da ton toro pasakyti. Buvau jauna, turieju šešiuolēka metokū. Neturiejuom kur karves ganyti, reikieji ganyti naktī, ka nuori priganyti. Vēsa ganykla bova nudžiūvosi, nugriaužta. <...> Aš sakau [*namiškiams*]: „Jūs mēiguoket, vuo aš paganyso.“ Ēr aš tāp i dērbau. Turiejuom jautokā tuokī. Uns baisē mažā tajiedi. Gol i gol. Anam mažā tareikieji. Atsiedau aš anam ont nogaras. Tāp gerā: naktis šalta, vuo čia šēlts vēsos... I uns čiuot vēinā sykī monēs nenuveži. Būt i kaulus išnarstēs. Daugiau nabsiedaus aš ont anuo. Jau saulēki pradieji patekieti, jau pradieji tuos karvēs jiestē. (Tievā ēšmērē, mas palēkuom vēini. Seserē bova aštouniuolika metū, mon bova keturuolika metū, bruoliu bova šešiuolika, vuo kēta sesou musiet jau turieji septyniuolika. Vēsi tuokei pametinē buvuom.) Tāp graži, paukštelē gēid. Misiju: „Kaži kāp mon su tum mēigo, ar aš dēina užmēgso? Gal užmēgso – juk jauna eso.“ Nu anei nuveji vēsi goltēis. <...> Vuo bova alyvū žydiejims. Sakau, aš daba puo tuos alyvas pakrēso. Ēr aš pakritau puo tou alyva.

[*Toliau pateikėja pasakoja sapnā, kuriame regėjo Mergelę Mariją ir prašė jos melstis už visus žmones.*]

Ēr mon basapnoujint tuokī sapnā, iš kaži kur ta mona sesou atlieki. Tās rusū laikās nabova nieka... Ana batokos sau pasēsiova. Unt medēnē pada, iš kareivēška šinēli padelkū. Tuokius gražius, užvarstuomus padērba. Ana atlieki veizieti – vēnēkiū kaži kuokiū ana tēn

<sup>15</sup> Šis sapnas užrašytas iš Žarėnuose gyvenančios Stasės Gramalaitės, pateikusias nemažai oneirinių pasakojimų. Visą iš jos užrašytą tautosaką žr. LTR 7582, nr. 1–36.

bova iš kor tèn nosipèrkosi. Vuo tas mona bruolis Juzis sau jiemès èr iškalès tas vènèkès, kur tèn anam [*reikèjo*], nepasiklausès anuos. Kad ana pradieji keiktèis èr mona sapnà nutrauki. Kad aš atsibudau tuoki na savie! Aš buvau tuokiam dvasès pakilèmè, nemuoku aš pasakyti... Nie kuokiuos žemes dalykàs nedžiaugiaus, nie kuokiuom vienèkiem, juokès batàs – nič niekum! Aš tik būnu tom sapno... Ka ta Marija tris kartus pažadieję melstèis. Aš na už savi prašiau. „Marija, – sakau, – melskès už mumis.“ I ta Marija galvą nulenki tris kartus.

Ir aš dabar ka meldos, ka kuoks vargs yra, kuoki bieda, a kas nuors skaudè užgaun, aš sakau: „Marija, tu daba na tris kartus melskès, vuo vèsą gyvenimà, kuol aš babūso gyva čia on tuos žemelès“ (LTR 7582/17).

Nelengva ir suskaičiuoti, kiek pačių įvairiausių konkrečių ir apibendrintų pranešimų apie savo ir artimųjų gyvenimą pateikėja sugebėjo sudėti į sapno vaizdinius supantį kontekstą. Čia ir tikslus sapno regėjimo laikas (*buvau šešiolikos metų*), ir šeimos patiriami ūkiniai nepritekliai (*neturėjom kur karvių ganyti*), ir ganymo ypatumai (*reikėjo ganyti naktį*). Iškart paskui netiesiogiai nusakomas ir pateikėjai iš mažų dienų būdingas noras visada ir visur padėti kitiems (*Jūs miegokit, o aš paganyčiau*), spėjama užsiminti apie ankstyvą tėvų mirtį, seserų ir brolio amžių ir vėl grįžtama prie užmigimo momento *čiulbant paukščiams ir žydint alyvoms*. O nupasakojusi sapnà, moteris labai detalčiai papasakoja, kaip ir kokia (*buvau tokiam dvasios pakilime*) ji atsibudo, kaip reagavo į sesers aplink sukeltą triukšmà (piktokà jos būdà pateikėja ne kartà minėjo kituose savo pasakojimuose) ir baigia apibendrinimu, parodančiu, kaip kà tik pasakotas sapnas iki šiol veikia jos gyvenimą.

Atidžiau išsklausius ir pasigilinus ne tik į sapnus, bet ir į užfiksuotus pateikėjų autobiografinius pasakojimus, aiškėja, jog daugumoje oneirinių naratyvų aptinkami platūs, kai kada gerokai nuo paties sapno siužeto nutolę ir apimtimi juos lenkiantys asociatyvūs kontekstiniai duomenys niekada nebūna atsitiktiniai. Tokiuose išsamiuose pasakojimuose kaip visuma pateikiamas ir sapnas, ir jo vaizdinių nulemti išgyvenimai, sukeltos reikšmingos asociacijos. Ypač tai pasakytina apie tuos pasakojimus, kurie pateikti be trikdymų, pavyzdžiui, be užrašinėtojo įsikišimo, be klausimų, pasitikslinimų ir pan. Ir atvirkščiai – būna situacijų, kai laiku ir vietoje nuskambėjęs užrašinėtojo klausimas gali paskatinti pasakotoją pažerti daug aktualių kontekstinių detalių.

### **Bandyamas apibendrinti**

Straipsnyje aptarta tik nedidelė dalis ryškesnių sapnų naratyvų bruožų, fiksavimo galimybių ir sunkumų. Sapnų pasakojimo maniera, ekspresijos amplitudė ir kiekvieno pateikėjo individualumo įtaka pasakojimui – vertingi ir perspektyvūs naratyvų tyrinėtojų studijų objektai. Manychiau, ypač aktualu pasekti, kaip sapnų pasakojimai atrodo bendrame talentingo pateikėjo atliekamų kūrinių kontekste. Ir ne tik kūrinių. Pastaruoju metu jau ir lietuvių folkloristikoje susidomima folklorine bendruomenės žmogaus gyvenimo istorija kaip galimu folkloro žanru. Individualūs sapnų pasakojimai neabejotinai galėtų tapti reikšminga tokių tyrinėjimų dalimi.



Akivaizdu, jog į sapnus negalima gilintis vien iš klasikinės folkloristikos perspektyvų, būtinas kitoks – pačią folkloro sampratą praplečiantis požiūris ir kuo didesnis tarpdalykinis angažuotumas.

Skirtinos dvi glaudžiai susijusios sapnų, kaip folklorinės tradicijos elementų, fiksavimo ir tyrinėjimų kryptys: fiksuoti ir analizuoti sapnų simbolių aiškinimus; gilintis į sapną kaip folklorinį pasakojimą, paprastai užfiksuojamą su jam aktuali kontekstu ir visais naratyvų atlikimui būdingais pateikimo niuansais. Iš vis gausėjančių vienaip ar kitaip su sapnais susijusių tradicinės kultūros tyrinėjimų matyti, jog bene dažniausiai sapnais domimasi kaip bendrą liaudies tikėjimų visumą papildančia tiriamąja medžiaga. Ateities numatymas, meteorologiniai spėjimai, mirties laiko ir pobūdžio prognostika, o ypač įvairūs pasakojimai apie sapne regėtus mirusiuosius – visi šie oneiriniuose naratyvuose išryškėjantys kultūriniai elementai glaudžiai siejasi su bendru liaudies tikėjimų ir visos pasaulėvokos universumu.

Ekspedicijų Žemaitijoje metu sukauptuose sapnų pasakojimuose skirtinos dvi pačios bendriausios vaizdinių grupės: sapnuose pasirodantys, maldų prašantys arba gyviesiems padedantys mirusieji; sakraliniai, neretai regėjimus primenantys vaizdiniai.

Analizuojant sapnus kaip folklorinius naratyvus, didelės reikšmės turi kuo išsamesnis kontekstų, sapno vaizdinių sąsajų su individualia ir bendruomenine pateikėjo patirtimi fiksavimas.

Kad ir kaip besistengtume pažinti sapnų tradiciją, pritaikyti oneiriniams naratyvams daugiau ar mažiau mums įprastus tyrimų būdus, vis dėlto neturėtume bijoti ir ignoruoti šių pasakojimų nepažinumo.

## ŠALTINIAI

- BsGV – *Iš gyvenimo vėlių ir velnių*, surinko Jonas Basanavičius, parengė Kostas Aleksynas, (*Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka*, t. 7), Vilnius, 1998.  
BsJK – *Juodoji knyga*, parengė Kostas Aleksynas, Leonardas Sauka, (*Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka*, t. 12), Vilnius, 2004.  
LTR – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas  
LTRF – Lietuvių tautosakos rankraštyno fonoteka

## LITERATŪRA

- Le Goff Jacques 2003. *Viduramžių vaizduotė*, iš prancūzų kalbos vertė Diana Bučiūtė, Vilnius.  
Gudaitė Gražina 2001. *Asmenybės transformacija sapnuose, pasakose, mituose*, Vilnius.  
Gutauskas Leonardas 2006. *Sapnų teologija*, Vilnius.  
Jungas Karlas Gustavas 1994. *Žvelgiant į pasąmonę*, iš anglų kalbos vertė Jūratė Musteikytė, Vilnius.  
Kaivola-Bregenhøj Anniki 1993. Dreams as Folklore, *Fabula*, Bd. 34, Heft 3/4, p. 211–224.  
Mekas Jonas 2007. *Mano naktys*, Vilnius.  
Repšienė Rita 2006. Sapno metafizika, *Metai*, Nr. 5, p. 98–103.  
Šlekonytė Jūratė 2001. Kodėl Gediminas sapnavo geležinį vilką, *Tautosakos darbai*, [t.] XIV (XXI), p. 122–140.

Virtanen Leea 1989. Dream-telling Today, *Studia Fennica*, vol. 33: *Studies in Oral Narrative*, ed. by Anna-Leena Siikala, p. 137–148.

Višinskaitė Asta 2002. Sapnų mįslės: mirties vaizdiniai Lietuvoje ir Latvijoje, *Darbai ir Dienos*, Nr. 31, p. 285–300.

Višinskaitė Asta 2005. Sapnų aiškinimai: teksto formų lyginimas, *Tautosakos darbai*, [t.] XXII (XXIX), p. 119–124.

Višinskaitė Asta 2006. Individualumas ir tradicija pasakojimuose apie sapnus, *Tautosakos darbai*, [t.] XXXI, p. 183–189.

Живица Е. Ю. 2004. Методика собирания снотолкований, кн.: *Типология фольклорной традиции: Актуальные проблемы полевой фольклористики*, Москва, p. 67–71.

Лурье М. Л. 2002. Вещие сны и их толкование: (На материале современной русской крестьянской традиции), кн.: *Сны и видения в народной культуре*, составитель О. Б. Христофорова, Москва, p. 26–41.

Панченко А. А. 2002. Сон и сновидение в традиционных религиозных практиках, кн.: *Сны и видения в народной культуре*, составитель О. Б. Христофорова, Москва, p. 9–25.

Сны и видения 2002. *Сны и видения в народной культуре*, составитель О. Б. Христофорова, Москва.

Трушкина Н. Ю. 2002. Рассказы о снах, кн.: *Сны и видения в народной культуре*, составитель О. Б. Христофорова, Москва, p. 143–170.

## THE SAMOGITIAN DREAM NARRATIVES: FOLKLORIC CHARACTER OF THE TEXTS AND CONTEXTUAL MEANINGS

VITA IVANAUSKAITĖ

### Summary

Studies of dreams as subject of folkloristics are discussed in this article, also referring to the relevant research in folklore, cultural studies and psychology. The dream narratives recorded in the course of fieldwork sessions taking place in Samogitia in 2001–2007 from a number of elderly informants are in the focus of analysis here. Yet the main attention in this study is directed not at the explanations of dreams, but rather at the distinctly folkloric character of dream narratives and their contexts. Analysis of the accumulated oneiric materials highlighted two main themes, upon which numerous other dream motives are centered: i.e. the appearances of the deceased in dreams (their pleas for praying, various useful advices given to the living, etc.) and various visions of the sacred character (like appearances of God, Jesus Christ, the Holy Virgin, and different Christian symbols). Ways of relating the dream visions to the significant occurrences in life employed by the dream narrators and their reactions to the pleas of the deceased heard in dreams are also discussed in the article. Various contextual meanings of the dream narratives are analyzed here as well.

Gauta 2007-10-11

Straipsnis parašytas vykdant Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo remiamą tarpinstitucinę mokslo programą „Regioniniai folkloro ir tarmių tyrimai: Vakarų Lietuva“ (2003–2006).